

ВІЛЬНИЙ ЧАС ТА ДОЗВІЛЛЕВА ДІЯЛЬНІСТЬ МЕШКАНЦІВ СУЧАСНОГО МІСТА (ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ СОЦІОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ У М. КРИВИЙ РІГ)

У статті автор розглядає рівень соціокультурної активності мешканців Кривого Рогу за результатами власного соціологічного дослідження, визначаючи основні культурні пріоритети та напрями дозвіллевої діяльності населення, а також їх інноваційні форми, що свідчать про структурні зміни в системі вільного часу сучасного суспільства.

Ключові слова: культурні переваги населення, дозвілля, дозвіллева діяльність, вільний час.

В статье автор рассматривает уровень социокультурной активности жителей Кривого Рога исходя из результатов собственного социологического исследования, определяя основные культурные приоритеты и направления досуговой деятельности населения, а также ее инновационные формы, которые свидетельствуют о структурных изменениях в системе свободного времени современного общества.

Ключевые слова: культурные предпочтения населения, досуг, досуговая деятельность, свободное время.

In the article the author examines the level of the social culture activity of the inhabitants of Krivoy Rog city on the basis of the results of his own sociological study, determining basic cultural priorities and directions of the leisure activity of population, and also its innovation forms, which testify the structural changes in the leisure system of the contemporary society.

Key words: cultural preferences of population, leisure, leisure activity, free time.

Людина є особистістю, а не лише частиною суспільства та гвинтиком у виробничому процесі, і саме культурні пріоритети особистості значною мірою визначають її стиль життя, ієрархію потреб, ставлення до оточення, а також способи реалізації суспільних обов'язків. Правильна організація дозвіллевої діяльності позбавляє людину емоційної напруги, викликані стресовими ситуаціями сьогодення. Сутнісне наповнення культурно-дозвіллевої діяльності є рівновагою життєвих позицій та можливостей людини. Можливості означають, у тому числі й запас часу яким розпоряджається особистість, і його розподіл.

Потенціал культури сьогодні не обмежується функціями просвітництва або прикрашання життя, культура більше не може бути замкнена на традиційні культурні інститути – музеї, театри, бібліотеки. Творча індустрія (виконавче та образотворче мистецтво, медіа й дизайн, реклама та видавнича справа) й креативні кластери, що об'єднують творчі компанії, стають ключовим сектором інноваційної економіки. В Україні галузь культури

фатально відстає від реалій сучасного життя, а сучасні незалежні проекти розвиваються далеко не усюди. В цих умовах найбільш гостро стоять питання методології включення гуманітарних та творчих ресурсів програми міського розвитку, практичної реалізації проектів, здатних «запустити» механізм інновацій у міському житті та просування нових градоутворюючих смислів, актуальних для міської спільноти.

Отже, дослідження культурних переваг, розуміння дозвіллевої діяльності та можливостей реалізації вільного часу жителів сучасного міста є необхідними для визначення інтенсивності, змісту їх відпочинку та наявності необхідних заходів для його наповнення.

Ступінь розробки проблеми дослідження. Інтерес до проблем вільного часу на Заході виник у кінці XIX – на початку XX ст. Однією з перших у цій галузі була праця засновника технократичного напрямку в соціології Т. Веблена «Теорія бездіяльного класу» (1899 р.). Поштовхом до подальшого вивчення вільного часу став швидкий розвиток у 20-ті роки, передусім у США, конкретних емпіричних досліджень. Вільний час тісно пов'язувався з індустріальною соціологією. Проте, починаючи з початку XX ст. і до 50-х років, такими дослідженнями займалися представники окремих напрямів емпіричної соціології. Проблемою вільного часу цікавилися, поряд з індустріальною, соціологія сім'ї, побуту, освіти, культури. Ця проблема стає однією і значущих, формується перспективний напрям досліджень – соціологія дозвілля. Значний внесок у її розвиток внесли Ж. Фрідман, Ж. Дюмазідьє, М. Каплан, Г. Віденський, Г. Клута, А. Заломек, Дж. Ландбере, В. Хавієрст, З. Стайков, З. Скужинський та ін.

У 60–80-х рр. спеціальні дослідження з проблем вільного часу провели соціологи у Донецькій, Харківській, Миколаївській, Полтавській, Волинській областях, у містах Києві, Львові, Маріуполі, Керчі та ін.

Проблема дослідження культурних переваг населення при виборі шляхів проведення вільного часу є достатньо розробленою у науковому середовищі і не потребує додаткового уточнення. Серед дослідників можна назвати К. Маннгейма, Г. Зіммеля, Еліаса, Й. Вайса, П. Бурд'є, М. Вебера, Л. Іоніна, Р. Куїна, К. Камерона та ін. В Україні протягом останніх декілька десятиліть активно розробляються прикладні проблеми соціології культури М. В. Гончаренко, В. П. Івановим, Є. К. Бистрицьким, Г. М. Сивоконем, Л. А. Азою, Л. В. Сохань, О. М. Семашко, Н. О. Победою та ін.

За висловлюванням сучасного російського соціолога Л. Г. Іоніна, «культура прогресуючим чином переймає функції мотора, рушія суспільної зміни і розвитку» [1]. Змінюється саме розуміння культури. Це не стільки пасивне віддзеркалення соціальної реальності, скільки активна її форма, індивіди свідомо використовують культуру для організації і нормалізації власної дійсності. Сьогодні культура є логічно і фактично попереду того, що відбувається в суспільстві. Як влучно сформулював німецький соціолог Г. Беркінг: «Там, де раніше було «суспільство», стала «культура» [2, 67].

Саме з'ясування соціокультурної активності населення є *метою* даного дослідження.

Об'єктом даного дослідження стало населення Кривого Рогу віком від 14 до 60 років.

Предметом є культурні пріоритети населення Кривого Рогу, їх очікування та пропозиції у сфері культурного життя.

Задачі:

- проаналізувати культурні пріоритети мешканців Кривого Рогу;
- вивчити пропозиції населення Кривого Рогу щодо культурної політики та подальшого розвитку культурної сфери міста.

Цінність вільного часу для особи змінюється протягом життя залежно від віку, рівня самосвідомості, досягнутих життєвих результатів та ін.

Особливе місце в соціології вільного часу посідає проблема класифікації (групування) видів діяльності у вільний час. Її здійснення можливе передусім на таких принципах, як: залежність способів використання вільного часу від виробничої діяльності людини; несхожості завдань і функцій робочого і вільного часу; значущості й цінності тих чи інших видів діяльності для життя людини й суспільства.

Головна вимога до класифікації видів діяльності – не протиставлення їх один одному, оскільки вони є об'єктивно необхідними з огляду на вільне волевиявлення особи. Однак різні види діяльності у вільний час нерівноцінні і багато в чому непорівнянні.

У процесі класифікації занять у вільний час слід зважати на те, що дві найважливіші його частини – дозвілля і «більш піднесена діяльність» – близькі, однак не рівнозначні.

Дозвілля – це час занять, протягом якого люди займаються переважно відновленням фізичних, розумових та психічних сил, що витрачено у сфері праці, хоча і в побуті поняття «дозвілля» вживається як синонім вільного часу.

До часу *більш піднесеної діяльності* слід віднести час на заняття, які найбільшою мірою сприяють розвитку істотних сил особи, її вдосконаленню, хоча вони теж можуть входити у дозвілля та облагороджувати і збагачувати його [4, с. 64].

Однією з найважливіших категорій соціології вільного часу є «культура вільного часу». Це не що інше, як проблема змісту вільного часу, спосіб і міра його якісного освоєння з огляду на реалізацію і збагачення людських сутнісних сил. Основу культури вільного часу становить свідомо вільна творча діяльність особистості, яка розвивається духовно і фізично.

Враховуючи вищезазначене метою дослідження, що проводилося у Кривому Розі, було й виявлення основного типу вільного часу городян.

Емпіричною базою дослідження стало анкетне опитування населення Кривого Рогу, проведене фахівцями Програми Аналіз і дослідження Інституту розвитку міста Кривого Рогу у січні-лютому 2013 року. Тип вибірки – багатошаблева, ймовірнісна, цілеспрямована на останньому етапі (n=400). Розрахунок вибірки проводився за формулою неповторності вибірки.

Дослідження культурних пріоритетів населення міста Кривого Рогу

показало, що більшість жителів (73,9%) свій вільний час проводять удома (читають, дивляться телевизор, займаються власними справами) або зустрічаються з друзями (66%). Важливе місце у вільному часі населення займає і спілкування в Інтернеті (39,6%), заняття спортом (35%), відвідування кінотеатрів (30,7%), відвідування кафе, ресторанів, дискотек, нічних клубів (29,9%). На жаль, жителі нашого міста мало відвідують виставки, музеї, галереї (9,5%), концерти (13,8%) та театр (9,2%). Можливо, такий вибір проведення дозвілля пов'язаний з тим, що майже половина населення міста (49,4%) вважає недостатньо розвиненою культурно-дозвіллеву інфраструктуру та такою, що не відповідає їх культурним запитам і потребам (61,2%). Найбільша кількість тих, чиї культурні потреби залишаються незадоволеними, належить до людей зрілого віку від 26 до 45 років (63,3%), тоді як 89,6% молоді, віком 14-25 років цілком задоволені культурною інфраструктурою міста. Такі дані свідчать про те, що сучасні культурно-розважальні комплекси орієнтовані на молодь як на найбільш вільну та мобільну частину населення, що не переймається життєвими проблемами довготривалого періоду, оскільки ще не має власної родини та дітей.

Тобто, виходячи з отриманих даних, можна зазначити, що у нашому місті недостатня кількість культурно-розважальних та освітньо-дозвіллевих закладів, які б відповідали сучасним культурним потребам населення середнього та зрілого віку, і тому стає зрозумілою доцільність відкриття у нашому місті Центру сучасного альтернативного мистецтва (Арт-центру), яку підтримало 87% опитаних.

Серед культурних заходів, яких не вистачає нашим мешканцям, респонденти назвали фотовиставки (52,2%), наявність художньої галереї (38,1%), арт-кафе (37,1%), перегляд тематичних фільмів (36,3%). Найменше зацікавилися освітніми програмами мистецького спрямування (7,7%), відеоінсталяціями (17,9%), літературними та творчими вечорами (20,5%).

Для своїх дітей жителі міста обирають заходи освітнього спрямування: курси творчого розвитку (декоративно-прикладне мистецтво, сучасні танці і т.д.) – 79,5% респондентів; майстер-класи з різних напрямів творчої діяльності (54,7%); курси випереджаючого розвитку для дітей (обрали 47,9% опитаних), відвідування художньої галереї (41,9%), освітні програми мистецького спрямування для своїх дітей бажали б 39,3% респондентів. Приваблюють батьків і фотовиставки та музей (36,8 та 32,5% відповідно), а малоцікавим для своїх дітей батьки вважають авангардні форми мистецтва (обрали лише 21,4% респондентів) та арт-кафе (лише 16,2% виборів).

Цікавим є співвідношення віку та культурних переваг респондентів. Наприклад, молодь віком 14-25 років віддає перевагу відвідуванню арт-кафе (30,9%) та фотовиставок (29,9%), а населення у віці 26-45 років окрім фотовиставок (33,5%), відвідали б кінотеатри (22,1% респондентів цієї вікової групи), музей (21,6%) та книжкову лавку (17,7%). Люди старшого віку обрали, у першу чергу, відвідування художньої галереї (28,5% респондентів, віком від 46 і старше років), музею (26,5%), літературних та творчих вечорів (24,5%), книжкової лавки (23,7%), фотовиставки (22,2%) та

перегляди тематичних фільмів (19,7%).

Отже, узагальнюючи отримані результати дослідження, можна зробити висновок, що жителі Кривого Рогу дійсно потребують розвитку культурно-освітньої інфраструктури, оскільки потенціал культури сьогодні не обмежується функціями просвітництва або прикрашування життя, культура більше не може бути замкнена на традиційні культурні інститути – музеї, театри, бібліотеки. Творча індустрія (виконавче та образотворче мистецтво, медіа й дизайн, реклама та видавнича справа) й креативні кластери, що об'єднують творчі компанії, стають ключовим сектором інноваційної економіки.

Також дослідження показало, що серед дозвілєвих пріоритетів городян, окрім традиційних, сформованих у минулих десятиріччях опитувань, є й інноваційні форми, які свідчать про істотні зміни у структурі вільного часу, загострення потреби в рекреації, соціальній адаптації, просвітницьких мотивах різних соціальних груп тощо. Дозвілля майже усіх груп населення, особливо молоді, естетизувалося, стало насичуватись елементами мистецтва, естетичними елементами у побуті, стилі одягу, поведінці.

На культуру вільного часу впливає спрямованість інтересів особи, що детерміновані задоволеністю життям, рівнем освіти, загальною культурою, віком, соціальним становищем, а також особистісним ставленням до вільного часу, до різних видів діяльності в його сфері.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ионин Л.Г. Социология культуры: путь в новое тысячелетие: учеб. пособ. для студ. вузов. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: Логос, 2000. – 431 с.
2. . Культура чи імітація культури?: Матеріали парламент. слухань на тему: "Культурна політика в Україні: пріоритети, принципи та шляхи реалізації" у Верховній Раді України, 20 квітня 2005 року / Верховна Рада України. Комітет з питань культури і духовності – К.: Парламентське вид-во, 2005. – 160 с.
3. Бутова Т. Г. Маркетинговые исследования культурного досуга [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.cfin.ru/press/marketing/2000-3/04.shtml>
4. Лобанова А. С. Соціологія культури: навч.-метод. посіб. для студ. вищих пед. навч. закладів / А. С. Лобанова, І. В. Грабовець, Л. В. Кучерявенко. – Кривий Ріг: Видавничий дім, 2010. – 131 с.